

Aaron Falbel: Friskolen 70 – Visszatekintés

április 3, 2014

1993. november

Hét év telt el a koppenhágai Friskolen 70-ben tett látogatásom óta és öt éve írtam erről a *Friskolen 70: A tanulás társadalmi összefüggései – Etnográfiai megközelítésű kutatás* című dolgozatomban. Sok kedves emlék köt a helyhez, az általam akkor írottak java részét ma is vallom. Azonban néhány kérdés tekintetében szeretném megfogalmazni Friskolen 70 kritikámat. Már dolgozatom záró fejezete is vázlatosan tartalmaz bizonyos bírálatot, de van, ami csak az azóta eltelt idő során vált világossá.

Minden pozitívuma ellenére be kell lássuk, hogy a Friskolen 70 valójában egy mesterséges hely. Egy hely, amit a gyerekeknek (és a gyerekekkel) terveztek. Nem egy valóságos közösségi tér, mint például egy könyvtár, amit kedvünk szerint használhatunk. Tény, a Friskolen 70-ben a részvétel nem szigorúan kierőszakolt (elméletileg a gyerekek szabadon dönthetik el, mikor jönnek, ha jönnek), de az is igaz, hogy a beiratkozott gyerekektől elvárják az iskolalátogatást. Legkevésbé a szülők által befizetett jelképes tandíj miatt várják ezt el, leginkább viszont azért, mert nincs hova menniük a gyerekeknek és ehhez képest az iskola egy elég jó helynek tűnik.

A Friskolen 70 is csak egy iskola, és mint a többi iskolának, úgy a Friskolen 70-nek is az egyik legfőbb feladata a gyermekmegőrzés, vagy kicsit udvariasabban fogalmazva a gyermekfelügyelet. A felnőtteket megfizetik ezért a gyermekfelügyeletért, azért, hogy legalább valami érdekes időtöltést találjanak ki a gyerekeknek, és általánosságban azért, hogy képességeikkel, leleményükkel a gyerekek

rendelkezésére álljanak. Hála az égnek, „oktatás” alig-alig zajlik: a tanárok nem azért vannak, hogy a gyerekeket a felnőttek által elvártakra tanítsák. Ahogy arról írtam, ez teszi a Friskolen 70-et sokkal inkább egy klubbá, mint iskolává, és egészében véve a gyerekek élvezik ezt az aktív, lendületes környezetet. De azért mégiscsak fura egy klub ez, hétfőtől péntekig 9-15 óráig illik ott lenni. Értem, miért szeretné sok gyerek a Friskolen 70-szerű helyen tölteni idejének egy részét, de nem igazán tartom jónak, hogy erre kényszerítsük őket, hogy elvárjuk tőlük hogy idejük java részét egy ilyen helyen töltsék, bármennyire is jó hely legyen az.

A Friskolen 70 közössége rengeteget kirándul. Gyakorlatilag költségvetésük felét utazásokra költik, az iskola így a környező világ felfedezésére induló kiruccanások bázisává válik. Minden elismerésem! Mégis, az utazások során a gyerekek pusztán *látogatók*, a világ pedig egy óriási múzeum, üvegfalak mögött, bár szabad a belépés a részvétel, a tényleges szerepvállalás már nem az. A világ látogatható, de nem megélhető. A gyerekek csak 10-12 évnyi „honosítás” után nyernek állampolgárságot ebbe a világba. Nem hiszem, hogy ez így egészséges, szerintem a gyerekek kezdettől fogva szeretnének értelmes szerepet vállalni a világból és számukra kezdettől fogva szükséges értelmes szerepet vállalni a világból, nem csak a „gyakorlás” idején.

Sokszor kérdeztem önmagamtól, vajon van-e a Friskolen 70-nek rejtett tanterve. A válasz, úgy vélem: igen. A Friskolen 70-ben a tanárok (és szülők) hisznek a „gyermek fejlődésének” nevezett valamiben. Sőt, kifejezetten a gyerekek szociális fejlődése izgatja őket. Elhiszik, hogy a gyerekek eredendően aszociálisak, egocentrikusak és szocializációjuk során le kell őket szoktatni önző viselkedésükről. A tanárok azért vannak jelen, hogy „segítsék ezt a fejlődést” – bármit is jelentsen ez. Bár nincs e fejlődésre vonatkozóan tényleges tanterv, vagy megfogalmazott célok, de a szándék világossá válik a heti

tanári megbeszélések során, amikor azon tűnődnek, hogy vajon, mondjuk Jonas miért olyan vadóc vagy Katrine miért tűnik szomorkásnak, visszahúzódónak. Sőt, még azt is latolgatják, mit *tehetnének* ilyen helyzetekben, hogyan nyugtathatnák le Jonast vagy tehetnék Katrinet vidámbbá, nyitottabbá.

Számomra a „Hogyan vehetném rá XY-t, hogy...?”-szerű kérdés és az azt követő „beavatkozások” a kérdezőt az „ember-formálók” táborába sorolják. Valójában gyomorgörccsel ültem végig a tanári megbeszéléseket. Milyen jogon akarnak ezek az emberek beavatkozni?- kérdeztem magamtól. Mi szükség van erre a fejlődésről szóló beszélgetésre? Lassan sejteni kezdtem, hogy az iskola rejtett tanterve az, hogy megfelelj bizonyos fajta boldogság, társas együttélési és kollektív felelősségi normáknak. A fő íratlan szabály, hogy nem lehetsz túl hosszú ideig antiszociális vagy szomorú, mert akkor bizony a tanárok megpróbálnak beavatkozni.

Világos, hogy nem bűn, ha azt szeretnénk, hogy a gyerekek legyenek boldog, gondos, társas lények és hogy ez összehasonlíthatatlan azzal, ha az órarend ismeretét várjuk el tőlük. De egészen más dolog, ha a Jonas vagy Katrine esetekhez közvetlenül, mint barát viszonyulunk, vagy úgy, mint aki küldetés- vagy hivatástudatából fakadóan avatkozik be a gyerekek életébe. Noha a Friskolen 70 tanárai mellőzték a kéretlen tanítást, sajnálatos mód alkalmazták a kéretlen terápiát, ami talán még rosszabb. (Rosszabb, hisz az „ember-formálás” nagyon kifinomultan zajlik, így nehezebb észrevenni azt és ellenállni neki.)

John Holt az alternatív iskolákról szóló egy rövidebb írásában különbséget tesz a gyerekekkel való dolgozás illetve a gyerekek megdolgozása között (working with children, working on children). A Friskolen 70-ben a tanárok leginkább a gyerekekkel dolgoztak, de a gyerekeket megdolgozták, amikor fejlődésüket vagy a társadalmi, viselkedési normákat tartották szem előtt. S bár az „étel” és „takarító” csapatokat a szükség hívta életre, ha kicsit is, de tükrözték az „ez majd megtanít

együttműködni, csapattaggá válni; ettől leszel felelős, társas lény” gondolatot. Amikor a tanárok a csapatok működéséről beszélgetnek, nem az a lényeg, hogy tiszta-e az iskola, vagy jó-e az étel, leginkább az érdekli őket, milyen mértékű volt a látott együttműködés, növekedett-e a kollektív felelősségtudat. Bár mindezt kezdetben nem vettem észre, mostanra látom, hogy sok rituálé mögött ott húzódik a pedagógiai szándék, igaz, ezek egyike sem kizárólag pedagógiai célú.

A már említett írásban Holt így fogalmaz:

„Van valami számomra mélyen, sőt talán veszélyesen félreérthető a felnőtt („tanár” vagy bárminek is nevezzük) és gyermek kapcsolatban az alternatív iskolában. A legtöbb iskolában ez a viszony nyers és világos. Az iskola a gyerekek katonasága. A felnőttek küldik oda a gyerekeket, s ott aztán a felnőttek mondják meg, mit csináljanak, megvesztegetik és megfélemlítik őket, hogy azt tegyék, amit mondanak nekik és megbüntetik őket, ha nem úgy cselekszenek. Amikor az alternatív iskolában a tanár megpróbálja (ahogy kéne) feladni ezt a rossz hozzáállást, nagyon zavaros, mit is ad helyette. Ha nem azért vannak, hogy megmondják a gyerekeknek, mit tegyenek, akkor miért is vannak? Hogy „segítsék” a gyerekeket? Kérték ezt a segítséget a gyerekek? Megszabadulhatnak ettől a segítségtől a gyerekek? Az alternatív iskolák gyakran a tanárok és diákok egyenlőségéről beszélnek. Ha ez igaz, miért fizetik a felnőtteket és mit is csinál valójában a felnőtt?”

Úgy tűnt, a Friskolen 70-ben a felnőttek azért kapnak fizetést, hogy a gyerekek társas, intellektuális és fizikai fejlődését kövessék. Ha valaki küszködött, megpróbáltak óvatosan, finoman beavatkozni. Valahogy úgy éreztem, nem szabadna, hogy a gyerekek fejlődése a tanárok dolga legyen. A tanárok viszont mégis saját vállalkozásuknak tartották azt (a szó mindkét jelentésében).

A mások fejlődéséért való felelősségvállalás árnyoldala csak az Ivan Illich-csel történt beszélgetéseim után vált világossá. Ha tényleg hisszük, ahogy én hiszem, hogy a tanulás nem a tanítás eredménye, akkor azt is el kell fogadni, hogy nem lehetünk mások tanulásaért, gyarapodásáért vagy fejlődéséért felelősek. Természetesen a tanárnak van hatása a diákjaira, de felelőssége csak a diáknak van. Illich azt mondta: „A felelős tanári viselkedés csak elmélyíti azt az érzetet, miszerint a tanár tényleg *tenni* képes, hogy tényleg valami olyat tud nyújtani, amit végső fokon „oktatásnak” nevezhetünk; azt, hogy ismeri a gyermek szükségleteit, tudja, egyik-másik gyermek miben szenved hiányt és azt is, ez miként orvosolható. Minél komolyabb felelősséget érez, annál megszállottabban keresi a módszert, amitől szakszerűen végezheti a munkáját.”. Legitim-e egyáltalán ez a munka? – küszködtem a kérdéssel. Be kell valljam, nem, nem az. Úgy vélem, a tanítás kiváltság, nem szakma. Kiváltság és öröm, ha valakit kérésének megfelelően segíthetünk. Nem azt mondom, hogy soha ne próbáljuk mások gondolatát, cselekedetét, érzelmét befolyásolni. De az „ember-formálás” veszélyes dolog. A más életébe való beavatkozás magánjellegű, személyes érzelmeken alapuló kell legyen (törődésből, odafigyelésből, barátságból vagy akár dühből, rémületből, félelemből fakadó), nem munkaköri kötelességből, feladatból szerepkörből eredő. És tudnunk kell, mindez nem veszélytelen.

Tehát ezek és egyebek miatt nem próbálok meg senkit meggyőzni arról, hogy Friskolen 70-szerű iskolát alapítson. Rengeteget tanultam ezen az egyedülálló helyen tett látogatásomból, és mindig különleges helyet töltt meg szívemben. Valójában a Friskolen 70 tényleg annyira jó, amennyire egy iskola csak lehet (John Holt is „az egyik legjobb iskolának” nevezte). *De az iskola egészének gondolata az, ami nem jó.* A Friskolen 70 is csak azt a szomorú tényt támasztja alá, hogy modern társadalmunkban nincs szükség a gyerekekre; nincs hova

menniük, nincs mit tenniük. Úgy vélem, a valódi feladat nem az, hogy gyermekeinknek szép kis menedékhelyeket teremtsünk, ahol – míg szüleik dolgoznak – tarthatjuk őket, hanem az, hogy lebontsuk a falakat, amik a gyerekeket elválasztják a felnőttektől, munkájuktól, a fontos dolgoktól. Szeretném megtalálni a gyerekek társadalomba történő újraintegrálásának lehetőségeit, hogy ne pusztán látogatók és megfigyelők, de résztvevők lehessenek. Egy ilyen társadalomban nem kéne a „tanulás” vagy a „fejlődés” miatt aggódnunk, hisz ezek maguktól (meg)történnének.

Az eredeti angol változat itt elérhető.

Kapcsolódó oldalak:

- Aaron Falbel: Ütemes mozgás – Rhythmics
- Legnépszerűbb cikkeink

{jcomments on}